

УДК 502.7

№ держреєстрації

Інв. №

Регіональне агенство стійкого розвитку
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41, тел. (032) 239-43-38

“ПОГОДЖЕНО”:

“ЗАТВЕРДЖУЮ”:

Директор Департаменту
містобудування Львівської міської ради

Президент Регіонального агентства
стійкого розвитку, канд. географ.
наук

_____ А. Павлів

_____ В. Шушняк

" ____ " _____ 2011 р.

" ____ " _____ 2011 р.

**ЗВІТ
ПРО ВИКОНАННЯ ПОСЛУГИ З ДОСЛІДЖЕНЬ ТА
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ РОЗРОБОК У ГАЛУЗІ ПРИРОДНИЧИХ І
ТЕХНІЧНИХ НАУК (73.10.1)**

Проект створення об'єктів природно-заповідного фонду на приміських землях
Львівської міської ради

**ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО
ФОНДУ НА ПРИМІСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЛЬВОВА
(заключний)**

Том 3

Науковий керівник роботи,
д.г.н., професор кафедри фізичної географії
Львівського національного університету імені Івана
Франка

_____ А.В. Мельник
_____ 2011 р.

Відповідальний виконавець, доц. кафедри фізичної
географії Львівського національного університету
імені Івана Франка

_____ В.М. Шушняк
_____ 2011 р.

2011

ЗМІСТ

1 ОЦІНКА ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ДІЮЧИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	4
1.1 Історія формування природно-заповідного фонду <i>(Шушняк В.М., Савка Г.С.)</i>	4
1.2 Лісові заказники <i>(Чернявський М.В.)</i>	14
1.2.1 «Гряди»	14
1.2.2 «Винниківський», «Львівський»	30
1.2.3 «Чортові скелі»	42
1.3 Ботанічні пам'ятки природи та парки-пам'ятки садово- паркового мистецтва <i>(Шовган А.Д.)</i>	48
1.3.1 «Винники»	48
1.3.2 «Басівський дендропарк»	56
1.4 Геологічні пам'ятки природи <i>(Зінько Ю.В., Шушняк В.М.)</i>	61
1.4.1 «Медова печера»	61
1.4.2 «Кортумова гора»	65
1.5 Досвід і перспективи розвитку регіонального ландшафтної парку «Знесіння» <i>(Зінько Ю.В.)</i>	69
2 ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	75
2.1 Стратегія створення нових об'єктів природно-заповідного фонду на приміських землях Львова <i>(Шушняк В.М., Савка Г.С.)</i>	75
2.2 Обґрунтування створення ландшафтної заказника державного значення «Торфовище Білогорща» <i>(Шушняк В.М., Кузярін О.В., Яворський Б.І., Савка Г.С.)</i>	82
2.2.1 Геолого-геоморфологічна будова та ландшафтний каркас	82
2.2.2 Антропогенна модифікація природно-територіальних комплексів	92

2.2.3 Фітосозологічне значення	102
2.2.4 Зоосозологічне значення	107
2.2.5 Територіальна організація	116
2.3 Обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Полтвинська долина» (Шушняк В.М., Кузярін О.В., Чернявський М.В., Савка Г.С.)	126
2.4 Резервування території під створення регіонального ландшафтного парку «Львівський» (Шушняк В.М., Кузярін О.В., Яворський Б.І., Савка Г.С., Чернявський М.В., Зінько Ю.В., Білас Н.М.)	140
2.4.1 Кортумівське відділення	143
2.4.2 Брюховицьке відділення	150
2.4.3 Винниківське відділення	205
2.4.4 Обґрунтування створення геопарку в межах проєктованого РЛП «Львівський» (Зінько Ю.В.)	226
2.5 Порядок створення й оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду	251
ВИСНОВКИ	255

- вирубування кущів і дерев на межі дендропарку, які закривають перспективу огляду композицій;
- пересаджування самосіву цінних видів у розсадник на дорощування з подальшим відновленням у дендропарку;
- поповнення колекції цінних інтродукованих деревно-чагарникових видів;
- біологічні заходи боротьби зі шкідниками та хворобами як окремих цінних видів, так і насаджень загалом;
- регулярне викошування бур'янів;
- відновлення та впорядкування паркових доріжок і алей, які відокремлюють ділянки, та спорудити елементи благоустрою території;
- виготовлення та встановлення інформаційних та охоронних знаків, а також етикеток деревних і чагарникових рослин.

З рекомендованих заходів і пропозицій більшість не потребують матеріальних і грошових затрат. Їх можна виконати, залучивши студентів лісогосподарського факультету НЛТУ України під час проходження навчальних практик з дендрології та механізації під керівництвом працівників лісництва та викладачів університету.

1.4 Геологічні пам'ятки природи

На досліджуваній території функціонують три геологічні пам'ятки природи «Медова печера», «Кортумова Гора» і «Гора Лева». Оскільки «Гора Лева» ввійшла до регіонального ландшафтного парку «Знесіння» і на неї є відповідний план охорони згідно з проектом організації території РЛП «Знесіння», то ми зупинимося на соціологічній оцінці пам'яток природи «Медова печера» і «Кортумова гора».

1.4.1 «Медова печера»

Затверджена як геологічна пам'ятка природи місцевого значення на площі 1,2 га рішенням Львівського облвиконкому від 09.10.84 № 495. Фігурує в документах з 1970–1984 рр. як пам'ятка неживої природи.

Пам'ятка має пізнавально-туристичне значення, тому їхня оцінка наведена згідно з паспортом розробленого за результатами проекту «Створення туристично-інформаційної інфраструктури у м. Львові» в рамках програми Добросусідства Польща–Білорусь–Україна INREREG III/TACIS CBC 2004–2006.

Таблиця 1.12 – Характеристика геологічної пам'ятки природи «Медова печера»

Сучасна назва об'єкта:	Медова печера
Первісна назва об'єкта	Колись називали Медунка
Місцезнаходження	Східна околиця м. Львова, район Майорівки, верхня частина схилу Ратинської височини, Львівське Розточчя
Контакти	–
Координати	49°50' пн.ш., 25°06' сх.д.
Загальна площа	1,2 га
Значимість об'єкта	Пам'ятка природи місцевого значення з 1970 року
Тип об'єкта як пам'ятки	Геоморфологічна
Сучасне підпорядкування (приналежність) об'єкта:	
Об'ємно-просторова ідентифікація об'єкта (за принципом ансамблевості): а) цілісний ансамбль; б) частково збережений ансамбль; в) окремий об'єкт	Окремий об'єкт з охоронною зоною
Час (періоди) будівництва об'єкта, головні етапи побудови, перебудови	Печера антропогенного походження, створена внаслідок добування вапняків і пісковиків у середині XIII ст., хоча головні форми дістала у XIX ст. Назва, ймовірно, походить від медово-жовтого кольору кальциту, що колись у вигляді натічних форм прикрашав її стіни та стелю
Первісне призначення об'єкта	Каменоломня – видобували вапняки і пісковики
Нинішнє/сучасне використання об'єкта	Як пізнавальний та стихійно-відпочинковий об'єкт. Геоморфологічна пам'ятка природи місцевого значення
Складові елементи ансамблю/комплексу (наявність у структурі ансамблю окремих об'єктів)	Перед печерою Медовою є добрий досить великий оглядовий майданчик, задернований травою
Характеристика об'єкта/ансамблю	Печера утворилася в товщі хомогенних ратинських вапняків верхньої частини баденського регіорусу (середній міоцен, 14 млн. р.). Вапняки жовтувато-сірі, щільні, пелітоморфні, де-не-де кавернозні. Потужність їх 2,2 м. Підстилаються глауконіт-

	<p>кварцовими пісками і пісковиками з лінзоподібними прошарками водоростевих (багрянкових) вапняків. Перекриваються глинами, мергелями і пісковиками з прошарками бентоніту. Загальна протяжність галерей печери понад 200 м (дослідження львівського спелеоклубу). Біля входу – великий грот з колоною у центрі, від неї йде вузька галерея, що з'єднує ще два гроти.</p> <p>Печера складається з трьох залів та ходом між другим і третім залами. В центральному залі розташована колона у вигляді стовпа. У стінах виділяються ніші. Довжини залів і ходів складає понад 200 м (за іншими даними 110 м), площа і об'єм порожнин не визначались. Лабіринт С-подібний, перша зала простора висотою 2–3 м, поступово звужується вертикально, з великим гротом та колоною у центрі. Друга зала більша за розміром і просторіша. Від неї розходяться у два напрямки погано доступні ходи.</p>
Будівничі (архітектори, фундатори, скульптори)	
Наявність рідкісних, ендемічних, реліктових, екзотичних видів рослин чи тварин	
Характеристика основних візуальних акцентів ансамблю	Вхід у печеру: висота – 2,2 м, ширина 4,5 м, експозиція – південна, аркоподібна форма.
Характеристика інших природних об'єктів комплексу (ансамблю)	
Загальноспеціалізовані дані про об'єкт	
а) історичного	Давня каменеломня
б) культурно-мистецькі	Об'єкт легенд
в) релігійні	
г) природничі	Науково-освітня цінність як геоморфологічного об'єкта, пов'язано з гірництвом
д) дозвілля	Місце стихійного відпочинку і відвідування з пізнавальною метою
Легенди, перекази, цікавинки про об'єкт	Чимало легенд пов'язано з Медовою печерою. Вона розташована на Майорівці. Це колишня Маєрівка, названа так на честь німецького колоніста Маєра, її засновника. У середині XIX століття тут була каменеломня і тоді ж було видобрано цю печеру. Назва Медова печера, або Медунки походить від кристалічного вапняку, який своїм кольором нагадує мед
Сучасний експозиційний стан об'єкта	Вапняк, у товщі якого закладена печера, у деяких місцях почорнів (над входом, у вхідній залі, у другій залі – менше)
Проблеми	Засміченість, сліди від вогнищ у залах печери, відсутність інформаційних щитів та контролю за відвідуванням
Режим доступності об'єкта (вільний, регламентований, закритий)	Вільний доступ
Час доступності для	

туристів: вихідні, святкові дні: будні	Так Так
Місцерозташування об'єкта (відносно історичного ядра або головних транспортних артерій міста)	Печера розташована у районі Майорівка м. Львова, доступ з вул. Медової Печери
Транспортна доступність	Польова дорога у поганому стані (проїзд повз мотодром)
Пішохідна доступність (від зупинки)	Добре доступна з вул. Медової Печери
Можливість одночасного відвідування об'єкта	
Наявність закладів туристичного обслуговування на території об'єкта	Немає
Наявність закладів туристичного обслуговування поблизу об'єкта	Немає
Інформація про об'єкт:	
загальна:	Інформація у науковій та науково-популярній літературі
на місцевості:	Немає
Рейтингова оцінка туристичної атрактивності об'єкта:	
Присвоєння порядкового номера у кадастрі (за підсумками бального оцінювання) об'єкта:	
Джерела інформації:	1. Вялов О.С., Горецкий В.А., Кедрин Л.Н., Пастернак С.Й. Краткий геологический путеводитель по Львову. – Львов, 1954. 2. Геологічні пам'ятки України: У 3т./В.П. Безвинний, С.В. Білецький, О.Б. Бобров та ін.; За ред. В.І. Калініна, Д.С. Гурського, І.В. Антакової. – К.: ДІА. 2006. – Т.1. – с. 173. 3. Геологические памятники Украины. Справочник-путеводитель. – Киев, 1987. 4. Геренчук К., Природа Львівської області. ЛДУ, 1972. 5. Buraczynski J., 1997. – Roztocze, bydova, rzezba, krajobraz. Zakl. Geografii Regionalnej UMCS. Lublin, 1895
Автори опису, дата	Зінько Ю.В.
Назва файлу	
паспорта	
фотоматеріалів	Рисунки 1–4

Рисунок 1.10 – Головний вхід у
печеру

Рисунок 1.11 – Другорядний вхід у
печеру

Рисунок 1.12 – Стінки вхідного
залу

Рисунок 1.13 – Колона у вхідному
залі

1.4.2 «Кортумова гора»

Затверджена як геологічна пам'ятка природи місцевого значення на площі 21,4 га рішенням Львівського облвиконкому від 09.10.84 № 495. Фігурує в документах з 1970–1984рр. як пам'ятка неживої природи.

У більшості публікацій, які торкаються природоохоронного значення Кортумової гори, автори наводять відому цитату з книги І. Крип'якевича «Історичні проходи по Львові», 1932 р.: «Недалекий парк приналежний до закладу інвалідів і давньої стрільниці – це Кортумівка. Назва походить від Ернеста Кортума, губерніяльного радника, автора твору «Magna Charta Libertatum»* (1790 р.), в якому викладена їдка критика польської шляхти.

Кортум мав тут поверхову палату з господарськими будинками і кілька моргів поля; при своїй садибі він залишив сад, в якому числено понад 2000 дерев, і невеликий виноградник. За садом був парк, який зберігся і до нашого часу. Колись на найвищому місці була альтана, з якої був величавий вид на місто. У парку знаходився також гробівець жінки Кортума, Фридеріки, серед беріз і плакучих верб; від імені дружини Кортум називав свій фільварок Фридерікенгоф. По смерті Кортума в 1811 р. Кортумівка перейшла в інші руки, врешті – у власність війська. Від Кортумівки на захід підноситься стрімке узгір'я найвищий верх (374 м) має також назву Кортумової гори. На цьому узгір'ї, давнішими часами видно було залишки окопів; мали ще бути окопи гетьмана Петра Дорошенка, що облягав Львів з турками в 1672 р.; один з горбів названо навіть «кіпцем Дорошенка», але цей переказ непевний. На цих місцях за австрійських часів побудовано шанці і копано стрілецькі рови, з давніх окопів нема й сліду. На південних схилах узгір'я при вулиці Шевченка (Янівська) в 1883 р. заснований Янівський цвинтар. Є тут понад 200 могил українських стрільців, що полягли у війні 1918–1918 р.р. та кілька могил розстріляних. В 1954 р. хрести з могил були використані для замощення вулиць. Частково відновлено місця поховань в 1989 р. і в наступні роки.»

Унікальність геологічної будови Кортумової гори уже давно була помічена вченими. Один із найкращих описів цього об'єкту був наведений М. Ломніцьким у Геологічному атласі Галіції в 1897 році: «На північ за окописьком (єврейським цвинтарем – прим. авт.), на південному схилі Кортумової гори відслонюється локалітет надервілієвого горизонту у кількох пунктах покинутої кам'яноломні. Найважливішим є відслонення, яке розташоване прямо на північ від окописька. Тут стирчать скелі шаруватого пісковику, які утворюють мальовничо-виступаючу стіну висотою 10–15 м. Верстви цих скель не всюди одноманітні, а нерівно повигинані, що свідчить про значну вивітреність (а не про тектонічні збурення). М'які верстви виїла вода у прошарках, які задягають як горизонтально, так і навскіс. Ці скелі піддавались неодноразовому руйнуванню. Глибокі щілини горизонтально

розширюються у низькі печери. Найважливішими тут є атоли-стовпи пісковика із середньою шаруватістю верств, які схожі на пеньки дерев. Вони вертикально прорізають кілька піщаних шарів. Дуже гарно ці стовпи вирисовуються у печері на південно-східному крилі цих скель, де один з них півметрового діаметру підпирає свод печери з якої беруть пісок.

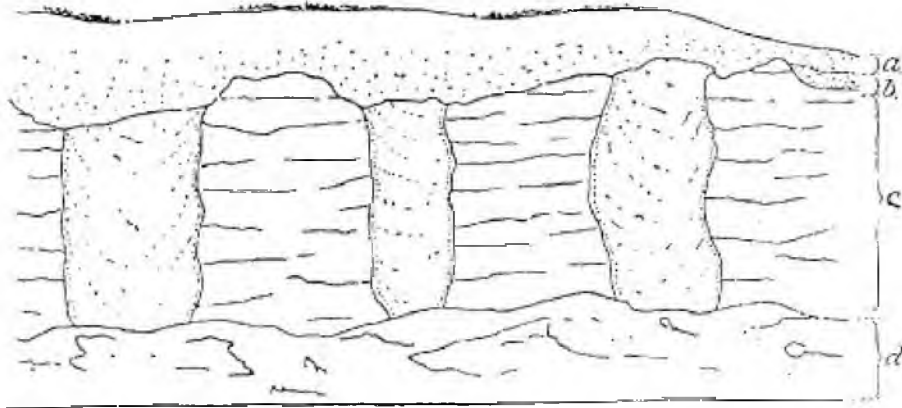

Рисунок 1.14 – Пісковикові стовпи на Кортумовій горі (замальовка М. Ломніцького)

а) навіяний пісок; б) мулистий вапняк; в) надервілієвий пісковик; г) відвали і осипища.

Ці стовпи облицьовані м'яким і дуже крихким матеріалом, утвореним краплями води. Ці стовпи можна вважати похідними утвореннями. На тих пісковиках нерівно залягають вапнисті, мулисті, дрібнолітотамнієві мергелі із фауною властивою верхнім рівням надервілієвих локалітетів. Ці вапнисті мергелі від старших пісковиків біло-жовтим кольором із зеленуватим відтінком».

Ми детально зупинились на описі геологічних відслонень Котумової гори , здійсненим М. Ломніцьким, оскільки, мабуть, цей опис був підставою для визначення наукової цінності згаданих М. Ломніцьким геологічних відслонень і визнання їх як пам'ятки природи. Проте, зазначимо, що станом на 1984 рік, коли

Рисунок 1.15 – Залишки брил пісковика на місці описаного М. Ломніцьким геологічного відслонення (фото В. Шушняка)

Рисунок 1.16 – Кар'єр на південному схилі Кортумової гори (фото Г. Савки)

була створена геологічна пам'ятка природи «Кортумова гора», згадані М. Ломніцьким відслонення уже давно були зруйновані (Рисунок 1.14). Тодішні екскурсії студентів-геологів і географів проводились до піщаного кар'єру на південному схилі Кортумової гори, який уже на той час не вирізнявся великою оригінальністю, а тепер швидко затягується і заростає (Рисунок 1.15). Тепер геологами визначено, що на Кортумовій горі відслонюються породи вернього баденію, на яких залягає малопотужна товща нижнього сармату – Волинський горизонт. Окрім Кортумової гори, Волинський горизонт ще помічений на Чортових скелях. За літологічним складом це різнозерністі пісковики, піски, листуваті глини та щільні мергелі з сарматською фауною. (див. розд. 1.1, Том 3).

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок проте, що на Кортумовій горі зараз відсутні місця, які можна було б ідентифікувати як геологічні пам'ятки. Однак цей висновок не применшує значення Кортумової гори як унікального ландшафтного комплексу.

1.5 Досвід і перспективи розвитку регіонального ландшафтного парку «Знесіння»

Утворення на теренах міста Львова нового природоохоронного об'єкта – ландшафтного парку «Знесіння» громадськість та владні структури Львова сприйняли неоднозначно. З політичної та історико-культурної точки зору парк – ровесник молодій Українській державі і покликаний зберегти історичні пам'ятки її різних епох: від давньоруського городища до поховань українських січових стрільців. В екологічному аспекті парк є зразком втілення нового підходу до активної охорони природи, в якому поєднані збереження цінних природних та історичних об'єктів з активним рекреаційним освоєнням. Урешті, в економічному плані парк може стати взірцем пристосування заповідних територій до нових ринкових умов. Але реалізація цих історико-культурних, еколого-економічних ідей щодо парку «Знесіння» наштовхується на труднощі